

OB SEDEMDESETLETNICI AKADEMIKA MILKA KOSA

Sredi dela in v ospredju snovanja slovenske zgodovinske znanosti praznuje sedemdesetletnico zgodovinar, univerzitetni profesor in akademik dr. Milko Kos.

Rodil se je 12. decembra 1892 v Gorici in se je že kot gimnazijec odločil za študij zgodovine; tedaj je tudi že napisal svoje prvo znanstveno delo. Po visokošolskem študiju na Dunaju in promociji se je še posebej posvetil pomožnim zgodovinskim vedam in se na tem področju izpopolnjeval v obeh najpomembnejših središčih za tovrstni študij: na Dunaju in v Parizu. S kariero akademskega učitelja je začel v Beogradu in nato preko Zagreba prišel v Ljubljano, kjer je leta 1926 postal izredni, leta 1934 pa redni profesor za občo zgodovino srednjega veka in pomožnih zgodovinskih ved. Predaval pa je vse do leta 1937 tudi vso, a do leta 1946 le srednjeveško slovensko zgodovino. Postal je član mnogih znanstvenih društev, institucij in akademij doma in na tujem. Od imenovanja prvih članov Akademije znanosti in umetnosti, sedaj SAZU, je njen redni član in že več kakor deset let tudi njen generalni tajnik in upravnik Inštituta za zgodovino pri SAZU.

Za svojega delovanja na univerzi je ponovno opravljal razne funkcije in je bil tudi dolgoletni rektor.

Ob več kakor polstoletnem znanstvenem delu si je akademik Kos osvojil ogromno znanja, naravnost izredno je njegovo poznavanje virov za srednjeveško, še posebej za slovensko zgodovino. Zato je njegov opus ne samo po obsegu ogromen — saj presega njegova bibliografija čez 300 števil — in zelo raznovrsten, marveč tudi znanstveno visoko kvaliteten. Zajema publiciranje virov (listin, urbarjev, historiografskih del), ki jih je opremil z neverjetno temeljitimi komentarji in uvodi, ki znatno presegaajo njihovo običajno vsebino, dalje vprašanja s področja zgodovinskih pomožnih ved, zlasti diplomatiko, področje slovenske historiografije, srednjeveško agrarno zgodovino in zlasti obsežen ter po problematiki zamršen kompleks kolonizacije, prav tako pa tudi razna področja politične in kulturne zgodovine, pri čemer je posegel tudi izven srednjeveškega obdobja. Veliko dela je opravil v zvezi s pripravi izdaje zgodovinskega topograf. leksikona slovenskega ozemlja in enciklopedije slovenske gospodarske in socialne zgodovine, ki jo po njegovi iniciativi in pod njegovim vodstvom pripravlja Inštitut za zgodovino pri SAZU. Njegovo najpomembnejše delo pa je prva znanstvena sinteza slovenske srednjeveške zgodovine do reformacije, ki je postala temelj za nadaljnje proučevanje slovenske zgodovine tega obdobja in ki je v svoji drugi, izpopolnjeni izdaji s srbskim prevodom dobila tudi širšo jugoslovansko publiciteto.

Ob življenjskem — a tudi delovnem — jubileju najvidnejšega slovenskega zgodovinarja, katerega objavljena dela so mnogostransko obogatila slovensko kulturo, pa je treba poudariti tudi vso tisto njegovo dejavnost, ki je zabeležena le v skopih uredniških beležkah, v raznih priporočilih in poročilih ter kratkih noticah v seznamih predavanj na fakulteti, a ji je profesor Kos posvetil veliko svojega časa. Gre za delo v uredništvih zgodovinskih časopisov in drugih publikacij, pri organizaciji slovenskega zgodovinopisja, pri skrbi za arhive in arhivske fonde ter končno za odgovorno delo akademskega učitelja, ki ga je opravljal z veliko ljubeznijo, neizmerno prizadetostjo in vestnostjo.

Celim generacijam slovenskih zgodovinarjev je profesor Kos odpiral pota v zgodovinsko znanost in jih seznanjal tudi s slovensko zgodovino v času, ko na filozofski fakulteti

Ljubljanske univerze ni bilo stolice zanj. Mnoge svoje učence je navdušil in pripravil za znanstveno delo. Ni mogoče pozabiti seminarjev in predavanj, kjer so zajemali iz njegove bogate zakladnice znanja. Prav tako ne more zbledeti spomin na toplo človečnost, ki jo je čutil do svojih študentov in s katero se je skušal in znal približati vsakemu izmed njih, jih vodil in jim pomagal v času študija in tudi še potem, ko so kot diplomanti stopali v poklice ali se podajali na pot znanstvenega raziskovanja. Za vsakega, ki je prišel k njemu s tako ali drugačno željo ali prošnjo, je našel čas kljub ogromnemu delu.

Ko danes čestitamo profesorju in akademiku Kosu ob njegovem življenjskem jubileju, se čustvom spoštovanja pridružuje še prisrčna hvaležnost za vse, kar je v svojem poklicnem delu in poleg njega storil za rast slovenske univerze in kulture. Isto hvaležnost smo mu dolžni še posebej tudi v imenu slovenske zgodovinske znanosti, ki jo je s svojim delom odločno dvigal iz njenih temeljev. Želimo mu, da bi še dolgo vrsto let uspešno delal na svojem pedagoškem in znanstvenem področju, da bi dokončal zaključna dela svojega proučevanja in tako s svojimi izsledki še naprej bogatil naše zgodovinske.

Ferdo Gestirn

ZGODOVINSKO BRANJE

Laura Kraker, L'attività giornalistica di Domenico de Manzoni. Izdal Istituto per la storia del Giornalismo, Trieste, 1962, 23 str.

Prvi zvezek prve serije publikacij pred kratkim ustanovljenega inštituta za zgodovino časnikarstva v Trstu je manjša razprava »Časnikarska dejavnost Domenica de Manzoni« dr. Laure Krakerjeve, asistentke volonterja za zgodovino časnikarstva na tržaški univerzi. S tem prihaja razprava že drugič v javnost, saj je svojo prvo izdajo doživela lansko leto v časopisu »Pagine Istriane«. Ker zajema delo problem iz zgodovine italijanstva na naših tleh, je prav, da si ga v poročilu nekoliko pobliže ogledamo in tudi primerno ocenimo.

Domenico de Manzoni je bil Koprčan in je še kot študent pričel leta 1874 izdajati v Kopru štirinajstdnevnik »L'Unione«, zavedajoč se pomena časopisa za tedanje irendentistično gibanje. Časnik ni bil prvi poskus in primer irendentističnega tiska avstrijskih Italijanov, zakaj avtorica je to prvenstvo pripisala reški publikaciji »Gazzetta di Fiume« in tržaškemu »Tempus«. Pri svojem razglabljanju o teh zadevah je navedla napačno dejstvo, da je bilo Reka pridružena Hrvatski leta 1848; v resnici se je to zgodilo že leta 1822. Razprava že takoj na začetku ne pozabi poudariti tesne vezi Istre z Italijo in italijanstvom. Prav to poudarjanje je vodilo Manzoni pri izdajanju časnika, ki mu je bil sam vodja in urednik. Manzoni je stremeljenja so dajala listu močno italijansko noto, ki jo je list vseh sedem let svojega obstoja skrivoma propagiral. Kot avtorica z zadovoljstvom ugotavlja, je znal urednik italijansko propagando previdno in spretno prekriti, saj je bil časnik v vseh teh letih le trikrat zaplenjen. Vzrok

eni od konfiskacij je bila objava znanih verzov iz Dantejevega »Pekla«, kjer pesnik govori o vzhodnih mejah Italije (»si com'a Pola presso Quarnaro, che Italia chiude e suoi termini bagna«). Veliko prostora je časnik posvečal italijanskim zadevam; tako je bila npr. vest o smrti kralja Viktorja Emanuela II. objavljena čez celotno prvo stran.

Zanimivo bi si bilo ogledati tiste številke »L'Unione«, ki so izšle v času berlinskega kongresa. V nekaj nadaljevanjih je izšla takrat zgodovina Srbije, ki je v tistem času postajala neodvisna. Manzoni jo je smatral za voditeljico in osvoboditeljico tistih narodov, nad katerimi je še vedno vladala Turčija. »L'Unione« se je tudi spoprijemala z razmerami v avstrijskem cesarstvu; delovala je proti preveliki uporabi nemščine, sklicujoč se na člen 19 decembrske ustave iz 1867. leta, kjer je govora o enakopravnem položaju in uporabi jezikov avstrijskih narodov. Člen 19 se v razpravi morda zaradi tiskarskega škrata napačno beleži s številko 9.

Leta 1881 je »L'Unione« prenehala izhajati. Avtorica navaja o tem razne vzroke. List je ukinil Manzoni prostovoljno, ker mu je zmanjkalo sredstev za nadaljnje izdajanje lista. Drugi moment, ki je tudi vplival na njegovo prenehanje, pa pripisuje Krakerjeva predvidevanju Manzoni jevega političnega duha. Na vidiku je bila namreč sklenitev trozveze in Italija je bila s pristopom k tej zvezi prisiljena prenehati s podpiranjem irendentističnega gibanja Italijanov v Avstriji. Manzoni je spoznal pomen tega dogodka, zato se je še pred sklenitvijo zveze umaknil s svojim listom.

Eden od številnih listov, ki so jih Italijani izdajali na ozemlju avstro-ogrske monarhije,